

Wpływ specjalnych stref ekonomicznych na migracje – przykład województwa dolnośląskiego

*The impact of special economic zones on migration
– example of Lower Silesian voivodeship*

Agnieszka Bielewska, Uniwersytet SWPS, Wydział Zamiejscowy we Wrocławiu

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest przeanalizowanie, czy specjalne strefy ekonomiczne mogą powodować imigrację do małych miejscowości. Cztery specjalne strefy ekonomiczne ulokowane w województwie dolnośląskim miały za zadanie generowanie wzrostu ekonomicznego na obszarach szczególnie dotkniętych bezrobociem po upadku lokalnego przemysłu. Dane demograficzne pokazują, że strefy powodują wewnętrzne i międzynarodowe migracje, ale ich rozkład jest nierównomierny. Migranci koncentrują się w stolicy regionu – Wrocławiu, a mniejsze miejscowości mimo, że zostały w nich zlokalizowane inwestycje, nie przyciągają imigrantów, a przy tym wciąż pozostają obszarami wysyłającymi migrantów. Działania, które miały na celu wspomóc ich rozwój, mogą w rezultacie ominąć swój cel i być korzystne dla stolicy regionu.

Słowa kluczowe: migracje, specjalne strefy ekonomiczne, migranci wysoko wykwalifikowani.

The aim of this paper is to discuss if special economic zones are a trigger of immigration to small cities or towns. Four special economic zones located in Lower Silesia were intended to generate economic growth in areas particularly afflicted by high unemployment after the local industry collapsed. The demographic data analysis suggests that they cause internal and international migration, but it is an unequally spread phenomena. The heterogeneity is concentrated in the regional capital, Wrocław, and the smaller towns, in spite of being the location of investments, might not draw immigration. Additionally, they are still the places of origin of emigration processes. Policies aimed to support their growth, may end up benefiting the regional capital, missing their intended targets.

Keywords: migration, special economic zones, highly skilled migrants.

ABSTRACT

Wstęp

Specjalne strefy ekonomiczne (SSE) są definiowane jako wydzielone administracyjnie obszary, działające w oparciu o korzystniejsze warunki niż reszta gospodarki. Inwestorzy działający na terenie SSE mogą korzystać z różnych instrumentów, głównie ulg podatkowych, mających wspierać ich aktywność inwestycyjną. Ułatwienia w prowadzeniu działalności gospodarczej mają na celu pobudzenie przedsiębiorczości, a w szczególności wzrost inwestycji i utworzenie nowych miejsc pracy w regionach, których poziom rozwoju gospodarczego jest niższy niż w innych (Ciżkowicz i inni 2015; Woźniak 2015; Golik, Kątnik-Prokop 2014). Większość zarówno polskich, jak i zagranicznych badań potwierdza pozytywny wpływ używanych w strefach instrumentów na zatrudnienie i inwestycje (Liu 2008; Lin, Saggi 2005; Ge 2012; za Ciżkowicz i inni 2015).

Ponieważ tworzenie nowych miejsc pracy jest jedną z głównych przyczyn tworzenia specjalnych stref ekonomicznych, nie mogą one istnieć bez kapitału ludzkiego. Dla

działających w strefie podmiotów gospodarczych istotny jest zarówno dostęp do taniej siły roboczej, jak i do wysoko wyspecjalizowanej kadry, która zapewni innowacyjność (zob.: Hajduga 2014). Podmioty działające w strefach mogą korzystać z miejscowego kapitału ludzkiego, ale również mogą być czynnikiem przyciągającym migrantów. Z kolei napływ migrantów może być skutkiem, jak też i narzędziem, prowadzącym do rozwoju gospodarczego danego obszaru (zob.: Glick, Schiller, Çağlar 2009).

W tym kontekście interesujące wydaje się prześledzenie wpływu specjalnych stref ekonomicznych na migracje. Niniejszy artykuł podejmuje próbę odpowiedzi na pytania:

1. Czy specjalne strefy ekonomiczne powodują napływ migrantów wewnętrznych i międzynarodowych do miejscowości, w których ulokowane są inwestycje specjalnych stref ekonomicznych oraz
2. Czy Powstrzymują emigrację z tych miejscowości?

Literatura przedmiotu potwierdza istnienie powiązań między zagranicznymi inwestycjami, a napływem migran-

tów (np. Kugler, Rapoport 2005; Buch, Kleinert, Toubal 2003; Federici, Giannetti 2010; Matusz-Protasiewicz, Rajca 2014). Jednak analiza jest prowadzona przeważnie w skali województwa lub regionu. Autorkę interesuje nie tylko napływ imigrantów do województwa, ale również do poszczególnych miejscowości strefy, w których ulokowane są inwestycje. Drugie pytanie dotyczy emigracji. Specjalne strefy ekonomiczne zostały powołane między innymi w celu zagospodarowania zasobów ludzkich. W związku z tym, można założyć, że obecność inwestycji strefowych, dając zatrudnienie lokalnej populacji, zatrzyma wyludnianie miejscowości, w których te inwestycje są ulokowane.

W celu odpowiedzi na powyższe pytania została przeprowadzona analiza dostępnych danych demograficznych dotyczących migracji wewnętrznych i międzynarodowych w województwie dolnośląskim. Podjęcie tego tematu w oparciu o analizę województwa dolnośląskiego wydaje się uzasadnione, gdyż w województwie dolnośląskim gminy strefowe stanowią aż 34,32% wszystkich gmin (58 ze 169), co jest najwyższym udziałem w Polsce. W województwie lubuskim, drugim pod względem wielkości udziału, jest to już tylko niecałe 23% (Narojek 2015).

W ramach niniejszego artykułu, Autorka najpierw krótko prezentuje teorie dotyczące związku migracji z rozwojem, następnie charakteryzuje przedmiot badania, czyli specjalne strefy ekonomiczne w województwie dolnośląskim i samo województwo, by przejść do przedstawienia danych statystycznych dotyczących migracji wewnętrznych i międzynarodowych w województwie dolnośląskim i w wybranych miejscowościach oraz przedyskutować je w kontekście wpływu stref na migracje.

Migracje

Masowe migracje to jeden z procesów globalizacyjnych, a rosnąca heterogeniczność społeczności lokalnych jest postrzegana jako jeden ze skutków globalizacji (Massey 1991, Sassen 1996). Globalizacja każe patrzeć na społeczeństwo jako na płynną sieć powiązań, a jej istotą są globalne przepływy ludzi, pieniędzy, kapitału, informacji, idei i obrazów (zob.: Urry 2012). Będąca skutkiem globalizacji różnorodność populacji może być widziana jako zagrożenie dla spójności społecznej (Alesina, Ferrara 2002; Costa, Kahn 2003; za Letki 2008) czy państwa narodowego (Jaskułowski, Burszta 2005) albo też jako szansa na umocnienie pozycji miasta w globalnych sieciach przepływów (Çağlar, Glick, Schiller 2009). Niezależnie od pozytywnej bądź negatywnej oceny skutków napływu migrantów większość twórców teorii migracji już od czasów Ravensteina (1885 i 1889) wi-

dzi napływ migrantów jako skutek rozwoju (De Haas 2010). Migranci opuszczają mniej rozwinięte obszary, by osiedlić się w bardziej rozwiniętych, a więc migrują ze wsi do miast (Harris, Todaro 1970), z małych miast do większych, czy też w końcu do globalnych metropolii (Sassen 1996), a w skali globalnej z peryferiów do centrum (Wallerstein 1974).

Choć zależność między zagranicznymi inwestycjami (*Foreign Direct Investments*) i przepływami ludzi jest jednym z często podejmowanych tematów w literaturze ekonomicznej, imigranci traktowani są tam jako zasób ludzki i badani z uwagi na możliwość generowania innego typu kapitału – inwestycji (np. Kugler, Rapoport 2005; Federici, Gianetti 2006; Buch, Kleinert, Toubal 2003). Codzienne praktyki migrantów – takie jak wybór miejsca zamieszkania, nie są przedmiotem zainteresowania tych autorów. Natomiast teksty z zakresu badań migracji, które koncentrują się na wysoko wykwalifikowanych migrantach są przeważnie tekstami teoretycznymi (zob.: Favell 2014). W tym kontekście tekst odpowiadający na pytanie, czy polityczno-gospodarcze decyzje mające na celu ożywienie peryferyjnych miasteczek poprzez nowe inwestycje mogą skierować strumień migracji na prowincję, a także powstrzymać odpływ ludności, która zamieszkuje te tereny, wydaje się uzupełniać lukę w badaniach zarówno specjalnych stref ekonomicznych, jak i migracji. Niniejszy artykuł analizuje ten problem na przykładzie specjalnych stref ekonomicznych w województwie dolnośląskim.

Specjalne strefy ekonomiczne w województwie dolnośląskim

W województwie dolnośląskim zlokalizowane są cztery specjalne strefy ekonomiczne: Legnicka, Wałbrzyska, Kamiennogórska i Tarnobrzaska, w których działają między innymi takie firmy jak IBM, Amazon, LG, Toyota, czy Colgate-Palmolive. Legnicka Specjalna Strefa Ekonomiczna jest jedyną strefą, która w całości mieści się w województwie dolnośląskim. Kamiennogórska Specjalna Strefa Ekonomiczna obejmuje miejscowości z województwa dolnośląskiego i wielkopolskiego. Natomiast w przypadku Tarnobrzaskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej tylko podstrefa Wrocław-Kobierzyce zlokalizowana jest w województwie dolnośląskim, jednak jest to podstrefa warta wymienienia z uwagi na takich inwestorów jak LG i Amazon (<http://www.ugk.pl/gmina> 2015). Wałbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna (WSSE) działa obecnie w 44 miejscowościach zlokalizowanych w czterech województwach, ale aż 26 podstref znajduje się w województwie dolnośląskim (Invest Park 2015).

SSE mają za zadanie przyspieszyć rozwój wybranych regionów Polski, głównie przez tworzenie nowych miejsc pracy, rozwój nowych technologii, zwiększenie konkurencyjności produkowanych dóbr i promowanie eksportu (Ciżkowicz i inni 2015). Jedną z głównych przyczyn utworzenia stref w województwie dolnośląskim było wysokie bezrobocie panujące na Dolnym Śląsku po zamknięciu kopalń i nierentownych zakładów przemysłowych (Woźniak 2015).

Strefy miały przyczynić się do utworzenia nowych miejsc pracy i ożywienia gospodarczego regionu. Obecnie województwo dolnośląskie jest drugim najbardziej zurbanizowanym województwem w Polsce (<http://www.invest-in-wroclaw.pl/kuczowe-dane/dane-ekonomiczne> 2015); charakteryzuje się drugim po mazowieckim najwyższym PKB *per capita* (48 402 zł, czyli 112,1% średniej krajowej, GUS 2015a) i drugim najwyższym udziałem kapitału zagranicznego (GUS 2014c). Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w 2014 roku było praktycznie równe średniej krajowej i wynosiło 3 654,57 zł. Stopa bezrobocia rejestrowanego wyniosła 13,1% (dla Polski 13,4%) przy 153,6 tysiącach osób bezrobotnych i 1 018,2 tysiącach osób pracujących (GUS 2014a: 70).

Początkowo zamknięcie stref planowano na 2017 rok, ale w 2013 roku ich okres działania został wydłużony do końca 2026 roku (Frąk 2013), gdyż – zdaniem Ministerstwa Gospodarki – po wyczerpaniu się funduszy unijnych wspierających inwestycje specjalne, strefy ekonomiczne miały być w kolejnych latach podstawowym źródłem rozwoju inwestycji. Do 2013 roku firmy, prowadzące biznes na ich terenie, zainwestowały w kraju 90 mld zł, w tym najwięcej środków przyciągnęła strefa katowicka (20 mld zł), wałbrzyska była druga (15,5 mld zł), a łódzka trzecia (10,4 mld zł) (Frąk 2013). Mimo to WSSE jest uznawana za największą strefę w Polsce (http://www.paiz.gov.pl/strefa_inwestora/sse/walbrzych 2014). Zgodnie z danymi publikowanymi na oficjalnej stronie WSSE z końcem kwietnia 2015 roku WSSE mogła się poszczycić 174 firmami, które zainwestowały 18,6 mld zł i utworzyły 40 tysięcy miejsc pracy (<http://www.invest-park.com.pl> 2015). Łącznie cztery omawiane strefy dały zatrudnienie ponad 80 tysiącom osób. Inwestorzy specjalnych stref ekonomicznych pochodzili z ponad dwudziestu państw, m.in. Niemiec, Włoch, Japonii, Korei Południowej i Stanów Zjednoczonych.

Zgodnie z literaturą, obecność zagranicznych firm powinna wiązać się z napływem, przynajmniej okresowym, zagranicznej kadry, zwłaszcza zarządzającej (Matusz-Protasiewicz, Rajca 2014). Natomiast powstałe miejsca pracy powinny służyć zagospodarowaniu miejscowych zasobów ludzkich (Hajduga 2014).

Badanie

Niniejszy tekst stawia sobie za cel odpowiedź na pytanie, czy i w jaki sposób obecność specjalnych stref ekonomicznych wiąże się z napływem imigrantów do dolnośląskich miejscowości. W tym celu przeprowadzona została analiza opisowa danych wtórnych, zebranych w czasie realizacji projektu badawczego *Między transnarodową mobilnością a lokalnością. Wysoko wykwalifikowani imigranci w społecznościach lokalnych Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej* finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki w ramach grantu numer UMO-2013/11/B/HS6/01348. Prezentowane dane dotyczą migracji wewnętrznych i międzynarodowych, a także rynku pracy w województwie dolnośląskim oraz w poszczególnych powiatach. Część wspomnianego projektu badawczego stanowią badania terenowe, jednak nie są one przedmiotem tego artykułu.

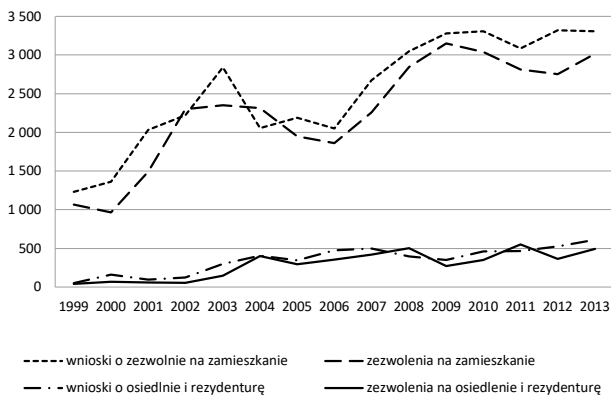
Imigracja zagraniczna

Dane na temat migrantów zatrudnionych w specjalnych strefach ekonomicznych są w posiadaniu takich instytucji jak: Wojewódzki Urząd Pracy oraz Wydział Spraw Obywatelskich i Cudzoziemców Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzkiego. Instytucje te jednak nie udostępniają danych dotyczących poszczególnych osób, a sposób, w jaki dane są zagregowane, nie pozwala na zebranie informacji o samych strefach. W związku z tym, pozostaje przesłanie danych na temat całego województwa dolnośląskiego lub na temat poszczególnych gmin. Danych na temat liczby obcokrajowców zatrudnionych w przedsiębiorstwach zlokalizowanych w strefach nie posiadają również zarządy stref.

Zgodnie z Narodowym Spisem Powszechnym za rok 2011 w województwie dolnośląskim przebywało czasowo 4,8 tysiąca stałych mieszkańców innych krajów, czyli ponad 9% wszystkich migrantów w Polsce, co dało województwu dolnośląskiemu drugi najwyższy odsetek cudzoziemców w Polsce, zaraz po województwie mazowieckim (Janiszewska 2013). Najczęściej podawanymi przez obcokrajowców, mieszkających w województwie dolnośląskim, przyczynami przyjazdu do Polski były praca (22%) i sprawy rodzinne (22%) (Starnawski, Pawlik 2011: 23). Pod względem miejsca pochodzenia imigrantów województwo dolnośląskie było jednym z najbardziej zróżnicowanych w Polsce. Mieszkały tutaj największe w Polsce skupiska osób urodzonych na Ukrainie, we Francji, w Rosji, na Białorusi i w Niemczech (Janiszewska 2013).

Zgodnie z danymi uzyskanymi z Urzędu ds. Obcokrajowców, łącznie od stycznia 1999 roku do końca czerwca 2014 roku do Wojewody Dolnośląskiego wpłynęło 39 306 wniosków o zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony, 4 554 wnioski o zezwolenie na osiedlenie i 964 wnioski o zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Wspólnoty Europejskiej (wykres 1). Ponieważ warunkiem uzyskania statusu „rezydenta długoterminowego WE” jest pięć lat nieprzerwanego pobytu (http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/123034_pl.htm 2011), można powiedzieć, że jest on alternatywą dla „osiedlenia” i dlatego na wykresie 1 liczby cudzoziemców występujących o zezwolenie na osiedlenie i status rezydenta są zsumowane. 1 maja 2014 roku weszła w życie Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 roku o cudzoziemcach (Dz.U. z 2013 r. poz. 1650 ze zm.), w której zamiast terminów „zamieszkanie” i „osiedlenie” występują terminy „pobyt czasowy” i „pobyt stały”. Ponieważ zmieniło się nazewnictwo oraz zasady udzielania zezwoleń, zatem w niniejszym tekście analiza została ograniczona do wniosków złożonych zgodnie ze starą ustawą.

Wykres 1. Liczba wniosków o zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony, osiedlenie i pobyt rezydenta długoterminowego WE w woj. dolnośląskim i liczba wydanych zezwoleń w latach 1999-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu ds. Obcokrajowców Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzkiego.

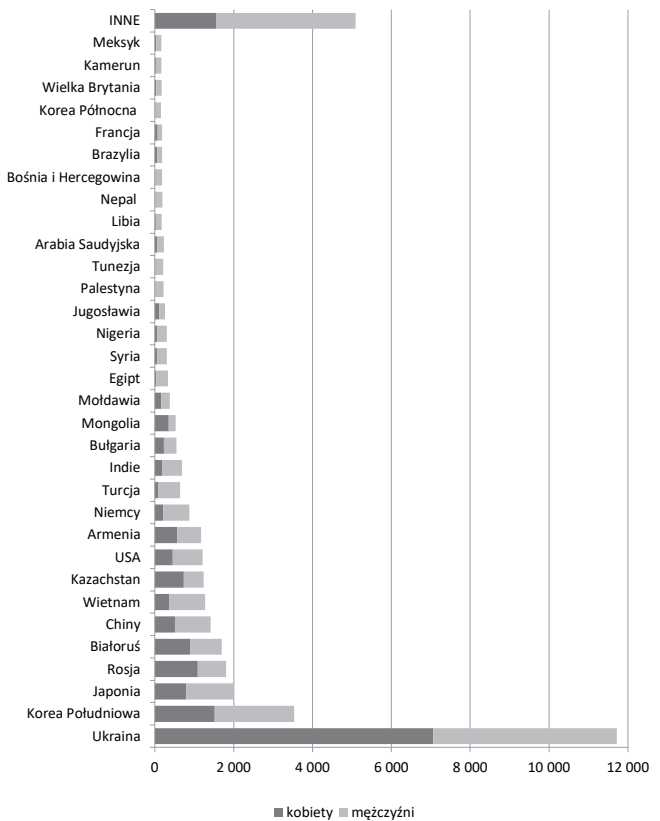
Liczba wniosków o zezwolenie na osiedlenie, która wpłynęła do Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzkiego między 1 stycznia 1999 roku i 30 czerwca 2014 roku wyniosła 4 554 i jest osiem razy mniejsza niż liczba wniosków o zamieszkanie na czas oznaczony. Niska liczba wniosków o zezwolenie na osiedlenie wynika między innymi z wymogów formalnych, jakie musi spełnić migrant, by kwalifikować się do otrzymania takiego zezwolenia. Prawo, które najłagodniej traktuje małżonków obywateli Polski określa, że o pobyt stały mogą oni wystąpić dopiero po dwóch

latach stałego pobytu w Polsce. W przypadku innych grup migrantów ten czas jest dłuższy (nawet 10 lat) i dochodzą inne wymogi, takie jak posiadanie stałego i regularnego dochodu czy posiadanie ubezpieczenia zdrowotnego.

Około 90% wniosków o zamieszkanie na czas oznaczony zostało rozpatrzonych pozytywnie. W przypadku wniosków o osiedlenie i o pobyt rezydenta długoterminowego WE, z decyzją pozytywną spotkało się 81% wniosków. Pozostałe zostały odrzucone lub umorzono. W przypadku wniosków złożonych pod koniec roku decyzja wojewody może zostać podjęta w roku kolejnym i stąd w niektórych latach ilość decyzji jest wyższa od ilości złożonych wniosków.

Między 1 stycznia 1999 roku a 30 czerwca 2014 roku z największą ilością wniosków o zamieszkanie na czas oznaczony w województwie dolnośląskim wystąpili obywatele Ukrainy (wykres 2). Złożyli oni 30 % wszystkich wniosków. Drugim największym krajem wysyłającym była Korea Południowa, której obywatele złożyli 9% wniosków, następnie Japonia – 5% oraz Rosja i Białoruś – oba po ponad 4%. Obywatele tych pięciu krajów złożyli razem ponad 52% wszystkich wniosków.

Wykres 2. Liczba wniosków o zamieszkanie na czas oznaczony złożona przez obywateli poszczególnych państw w okresie 01.01.1999 roku do 30.06.2014 roku z podziałem na płeć

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu ds. Obcokrajowców Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzkiego.

Obecność obywateli Japonii i Korei wśród składających wnioski wynika z azjatyckich inwestycji w regionie tj. japońskiej Toyoty w WSSE oraz koreańskiego LG w podstrefie Wrocław-Kobierzyce (Matusz-Protasiewicz, Rajca 2014).

Choć wśród ogółu migrantów dominują mężczyźni, wśród migrantów napływających zza wschodniej granicy, czyli z Ukrainy, Rosji, Białorusi i Kazachstanu dominują kobiety. Porównanie tych danych z informacjami o pracach wykonywanych przez imigrantów poszczególnych narodowości (ostatni akapit tego podrozdziału) wydaje się wspierać tezę o wykonywaniu przez kobiety prac mniej prestiżowych i gorzej płatnych.

Co ciekawe, kraje, których obywatele najczęściej występowały z wnioskami o zezwolenie na osiedlenie, były inne niż w przypadku wniosków o zamieszkanie na czas oznaczony. Tam pierwszą piątkę stanowiły Ukraina, Korea Południowa, Japonia, Rosja, Białoruś, a tutaj są to Ukraina (50% wszystkich wniosków), Białoruś (7,7%), Rosja (5,9%), Armenia (4,3%) i Kazachstan (3,8%). Obywatele Korei Południowej wystąpili w ciągu ostatnich 15 lat z zaledwie dziewięcioma wnioskami o zezwolenie na osiedlenie, a Japończycy z 15. Dane te potwierdzają spostrzeżenia innych badaczy, że kadra zarządzająca, sprowadzana do Polski przez koncerny, nie jest zainteresowana stałym pobytem. W sondażu przeprowadzonym przez P. Matusza-Protasiewicza i J. Rajcę (2014) wśród Koreańczyków zatrudnionych w LG, deklarowana przez nich długość pobytu w Polsce wynosiła 5-10 lat.

Próba oszacowania liczby obcokrajowców pracujących w specjalnych strefach ekonomicznych na podstawie wydanych zezwoleń na pracę nie jest prosta, gdyż wiele grup cudzoziemców jest zwolnionych z obowiązku posiadania takiego zezwolenia. Wymieniając tylko kilka przykładów, są to między innymi: małżonkowie Polaków, którzy otrzymali zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony (obecnie zezwolenie na pobyt czasowy), osoby uprawnione do pracy w jednym z państw UE i zatrudnione przez pracodawcę na terytorium tego państwa czasowo delegowane przez tego pracodawcę do świadczenia usług w Polsce czy absolwenci polskich uczelni, a także Ormianie, Białorusini, Rosjanie, Ukraińcy, Gruzini oraz obywatele Mołdowy, którzy mogą

w Polsce pracować bez zezwolenia do 6 miesięcy w okresie kolejnych 12 miesięcy (zob.: *Czy wszyscy cudzoziemcy zatrudnieni w Polsce...* 2015).

W 2013 roku w województwie dolnośląskim wydano cudzoziemcom 1 940 zezwoleń na pracę, co stanowiło niecałe 5% wszystkich zezwoleń na pracę w Polsce i sytuowało region na czwartej pozycji pod względem ilości wydanych zezwoleń w kraju, po województwie mazowieckim, małopolskim i wielkopolskim (GUS 2014c: 507). Ilość zezwoleń na pracę wydanych cudzoziemcom w województwie dolnośląskim rosła w latach 2005-2010, a następnie zaczęła spadać (tabela 1). Dane te są zgodne z obserwacjami zawartymi w typologii Peixoto (2001 za Matusz-Protasiewicz, Rajca 2014), że silniejsza migracja kadr występuje w pierwszym okresie działalności firmy, a później część z nich zastępowane jest lokalnymi pracownikami.

Zgodnie z danymi z Wydziału Polityki Społecznej Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzkiego, uzyskanymi przez Starnawskiego i Pawlika (2011), 35% zezwoleń na pracę wydanych w 2010 roku otrzymali Ukraińcy. Drugą najliczniejszą grupę stanowili obywatele Korei Południowej (17%) oraz innych krajów azjatyckich: Nepal (7%), Chiny (6,5%), Japonia (6%), Indie (5%). Poza tym zezwolenia uzyskali również obywatele Białorusi, Stanów Zjednoczonych, Turcji, Wietnamu, Bośni i Hercegowiny, Mołdowy, Bangladeszu i Rosji (Starnawski, Pawlik 2011).

Analiza zajmowanych przez imigrantów stanowisk pokazuje, że największy odsetek wśród imigranckich pracowników w 2010 roku stanowiła kadra kierownicza – 26% oraz robotnicy wykwalifikowani 23%, a pracownicy zatrudniani przy pracach prostych stanowili niespełna 10%. Ponad połowę (58%) kadry kierowniczej stanowili Koreańczycy zatrudnieni w zakładach koncernu LG. Natomiast robotnicy wykwalifikowani i niewykwalifikowani sprowadzani byli na Dolny Śląsk głównie z Ukrainy (odpowiednio 29% i 63%) (Starnawski, Pawlik 2011). Na podstawie tych danych można wnioskować, że migracje międzynarodowe zaspokajają w województwie dolnośląskim przede wszystkim zapotrzebowanie na kadrę zarządzającą, natomiast robotników werbuje się na rynku wewnętrznym. Wynikać to może z polityki Unii Europejskiej, która otwiera granice dla migrantów wy-

Tabela 1. Liczba zezwoleń na pracę wydanych cudzoziemcom w latach 2005-2013 w Polsce oraz w województwie dolnośląskim

Obszar \ Rok	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Polska	10 304	18 022	29 340	37 121	40 808	39 144	39 078
województwo dolnośląskie	712	1 139	1 674	1 719	2 135	1 961	1 940

Źródło: GUS, (2014b) *Rocznik Demograficzny*, Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych.

soko wykwalifikowanych, ale jest przeciwna sprowadzaniu niewykwalifikowanej siły roboczej. Gdy okazało się, że na skutek poakcesyjnej emigracji Polaków, zagranicznym inwestorom brakuje niewykwalifikowanych pracowników, próba zwerbowania ich z Chin została zablokowana przez Dolnośląski Urząd Wojewódzki (Matusz-Protasiewicz, Rajca 2014).

Imigracja wewnętrzna w województwie dolnośląskim i wybranych miastach

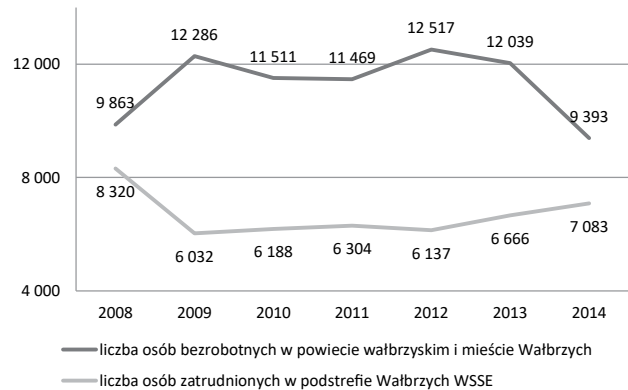
W 2014 roku migracja wewnętrzna na pobyt stały dla województwa dolnośląskiego wyniosła 35 287 osób, a saldo migracji było dodatnie i wyniosło 2 426 osób, 69,8% migrantów było w wieku produkcyjnym, 75,8% migracji odbyło się w granicach województw. Wśród migracji spoza województwa dolnośląskiego największe grupy migrantów napłynęły z województw ościennych: z wielkopolskiego – 3,7% wszystkich migrantów oraz po 3,3% z województw śląskiego i opolskiego (GUS 2015c).

Jednym z głównych celów tworzenia stref ekonomicznych było utworzenie w regionach wysokiego bezrobocia nowych miejsc pracy. Stopa bezrobocia dla województwa dolnośląskiego w lutym 2015 roku przy 128 196 zarejestrowanych bezrobotnych wynosiła 11,1%, czyli była o 0,9% niższa od poziomu bezrobocia dla całej Polski (12%). Jednak bezrobocie to było mocno zróżnicowane lokalnie i tak, najwyższe było w powiecie wałbrzyskim, gdzie wyniosło 27,3% (14,1% w samym Wałbrzychu), a najniższe we Wrocławiu – zaledwie 4,3% (GUS 2015b). Dlatego też w dalszej części artykułu zostanie przeanalizowana sytuacja demograficzna Wałbrzycha i Wrocławia.

Rejon Wałbrzycha jest warty analizy, gdyż wydaje się, że Wałbrzych powinien być głównym beneficjentem WSSE. Dawne miasto górnicze, z bezrobociem sięgającym w 1994 roku niemal 25%, stało się w 1997 roku siedzibą WSSE Invest Park i lokalizacją pierwszej inwestycji w Strefie (Invest Park 2015). Wymieniając tylko kilka przedsiębiorstw, w podstrefie Wałbrzych ulokowały się: japońskie firmy – Toyota Motor Manufacturing Poland sp. z o.o., Toyota Tsusho Europe Societe Anonyme Oddział w Polsce, koreańska Mando Corporation sp. z o.o., niemiecka Quin Polska sp. z o.o. oraz francuska Faurecia Wałbrzych SA (<http://www.invest-park.com.pl> 2015). Zgodnie z informacjami uzyskanymi z WSSE Invest Park, na koniec 2014 roku w podstrefie Wałbrzych zatrudnionych było 7 083 osoby. Wykres 3, prezentujący wysokość zatrudnienia w podstrefie Wałbrzych oraz liczbę bezrobotnych w rejonie Wałbrzycha (łącznie liczbę bezrobotnych w powiecie wałbrzyskim i samym mieście Wałbrzych) w latach 2008-2014, sugeruje

istnienie zależności między zatrudnieniem w podstrefie Wałbrzych a poziomem bezrobocia w tym rejonie. Mała liczebność próby każe z dużym sceptycyzmem traktować badanie korelacji między zmiennymi, jednak warto wspomnieć, że współczynnik korelacji dla tych zmiennych (-0,78) wskazuje na silną korelację ujemną.

Wykres 3. Liczba osób bezrobotnych w powiecie wałbrzyskim i mieście Wałbrzych oraz liczba osób zatrudnionych w podstrefie Wałbrzych WSSE w latach 2008-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z WSSE Invest Park i danych opublikowanych przez Powiatowy Urząd Pracy w Wałbrzychu (<http://www.urzadpracy.pl/pl/inne/analizy-i-statystyki> 2015) [20.08.2015].

Choć inwestycje WSSE najwyraźniej wpływają pozytywnie na lokalny rynek pracy, nie zdołały jednak zahamować kurczenia się populacji Wałbrzycha, która od lat 90. XX wieku nieustannie maleje. Dla porównania, liczba mieszkańców Wrocławia również początkowo spadała, ale w 2010 roku spadek został zahamowany, a następnie liczba mieszkańców delikatnie wzrosła (tabela 2).

Tabela 2. Zmiana liczby ludności Wrocławia i Wałbrzycha w latach 1990-2014 w tysiącach osób

Rok \ Obszar	1990	2000	2005	2010	2012	2013	2014
ludność Wrocławia	643	641	636	631	631	632	634
ludność Wałbrzycha	141	132	126	121	119	118	116

Źródło: GUS, (2014b) *Rocznik Demograficzny*, Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych; GUS, (2015c) *Rocznik Demograficzny*, Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych.

Kurczenie miasta Wałbrzych wynika zarówno z negatywnego przyrostu naturalnego (-0,56% w 2014 w Wałbrzychu, ale 0,01% dla Wrocławia; GUS 2015c), jak i z odpływu mieszkańców Wałbrzycha do innych miast (tabela 3).

Podobnie sytuacja wygląda w wielu innych mniejszych miejscowościach WSSE. Przykładowo, populacja Świdni-

Tabela 3. Liczba osób migrujących w 2013 roku w Wałbrzychu i Wrocławiu

Migracja Miasto	Migracja wewnętrzna			Migracja międzynarodowa			Ogólne saldo migracji
	imigracja	emigracja	saldo	imigracja	emigracja	saldo	
Wałbrzych	676	933	-257	34	166	-132	-474
Wrocław	6 493	5 782	711	553	599	-46	1 376

Źródło: GUS, (2014c) *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2013 roku*, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/podmioty-gospodarcze-wyniki-finansowe/przedsiębiorstwa-niefinansowe/dzialalnosc-gospodarcza-podmiotow-z-kapitałem-zagranicznym-w-2013-r-,4,9.html> [24.08.2015].

cy zmniejszyła się o 2,2% w latach 2010-2013, a Kłodzka o 2,7%. W tych miastach również saldo migracji było ujemne (odpowiednio -315 i -561 osób w 2013 roku) (dane dla gmin miejskich za Urzędem Statystycznym we Wrocławiu 2015a i 2015b). Spadku salda migracji nie zahamowały takie inwestycje WSSE, jak: Colgate-Palmolive Manufacturing Poland sp. z o.o., Electrolux Poland sp. z o.o., Lotte Wedel sp. z o.o. czy Nifco Poland sp. z o.o. w podstrefie Świdnica, ani General Electric Power Controls Polska sp. z o.o. w podstrefie Kłodzko (<http://www.invest-park.com.pl> 2015).

Jak pokazali w analizie polskich migracji wewnętrznych P. Śleszyński i T. Komornicki (2008), Wrocław przyciąga imigrantów z całej Polski Południowo-Zachodniej: województwa dolnośląskiego, opolskiego, zielonogórskiego i południowo-zachodnich obszarów województw poznańskiego i łódzkiego. Tworzenie miejsc pracy w mniejszych miejscowościach nie jest w stanie zatrzymać odpływu mieszkańców ani przyciągnąć nowych. Co więcej, z informacji zebranych w czasie badań terenowych wynika, że część zarówno polskich, jak i zagranicznych pracowników zakładów zlokalizowanych w mniejszych dolnośląskich miejscowościach decyduje się dojeżdżać do pracy z Wrocławia. Mieszkanie we Wrocławiu jest dla nich atrakcyjniejsze mimo wyższych cen zakupu i wynajmu mieszkań oraz codziennych dojazdów do pracy, które w przypadku Wałbrzycha liczą ponad 70 km w jedną stronę.

Podsumowanie

Celem niniejszego artykułu była odpowiedź na pytanie, czy specjalne strefy ekonomiczne powodują napływ migrantów wewnętrznych i międzynarodowych do miejscowości, w których ulokowane są inwestycje specjalnych stref ekonomicznych oraz czy powstrzymują emigrację z tych miejscowości.

Przedstawione powyżej dane wskazują, że inwestycje w specjalnych strefach ekonomicznych doprowadziły do czasowej imigracji do województwa dolnośląskiego mi-

grantów wysoko wykwalifikowanych, natomiast nie nastąpiła na większą skalę imigracja pracowników na stanowiska nie wymagające kwalifikacji. Napływ imigrantów nastąpił przede wszystkim do aglomeracji wrocławskiej. Nie objął natomiast mniejszych miejscowości, w których zostały ulokowane inwestycje strefy tj. Wałbrzych czy Świdnica. Obecność stref nie powstrzymała procesu wyludnienia tych miejscowości.

We współczesnej gospodarce kluczowymi czynnikami rozwoju są informacja i innowacja (Gorzela, Smętkowski 2005). O ile zatem dla gospodarki przemysłowej istotne były migracje masowe, które dostarczały pracowników fizycznych, obecnie w gospodarce informacyjnej wzrosło zapotrzebowanie na wysoko wykwalifikowanych profesjonalistów, którzy posiadają kompetencje umożliwiające im wspieranie globalnego przepływu informacji i dostarczania wysokiej klasy usług. Są oni jedynym rodzajem pracowników, który się w tej gospodarce naprawdę liczy (Sassen 1996 i 2000). Ich obecność jest jednym ze wskaźników pozycji regionu w globalnej hierarchii. Nie zaskakuje zatem, że lokalne władze podejmują szereg działań skierowanych do tej grupy imigrantów, starając się zapewnić im przyjazną atmosferę (Bielewska 2015). Z drugiej strony stawiają bariery przed pracownikami niewykwalifikowanymi (Matusz-Protasiewicz, Rajca 2014).

Liczba napływających imigrantów nie jest duża. Co roku około dwa-trzy tysiące cudzoziemców występuje o pobyt czasowy na terenie województwa dolnośląskiego. Zezwolenie mogą otrzymać na maksymalnie trzy lata. Zgodnie z Narodowym Spisem Powszechnym za rok 2011 w województwie dolnośląskim przebywało czasowo niecałe 5 tysięcy cudzoziemców. W 2013 roku cudzoziemcy otrzymali około 2 tysiące zezwoleń na pracę w województwie dolnośląskim. Kilka tysięcy pracujących cudzoziemców nie stanowi nawet jednego procenta wszystkich pracujących w województwie dolnośląskim (1 018,2 tysiące osób; GUS 2014a).

Jednak, o ile cudzoziemcy giną w statystykach dotyczących rynku pracy całego województwa, dużo bardziej widoczni mogą być w skali lokalnej. Lokalny rynek pracy

powiatu wałbrzyskiego wraz z miastem Wałbrzych liczył na koniec 2013 roku niecałe 50 tysięcy osób (szacunek na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Wałbrzychu, <http://www.urzadpracy.pl/pl/inne/analizy-i-statystyki/rok-2013/12871,Stopa.html> 2013). Japończycy złożyli w latach 2011-2013 około 450 wniosków o zamieszkanie na czas oznaczony w województwie dolnośląskim. Jeżeli założymy, że ich przyjazd wiąże się głównie z japońskimi firmami działającymi w podstrefie Wałbrzych, wówczas możemy oczekiwać, że będą widoczni na lokalnym rynku pracy.

Jednak obecność imigrantów na lokalnym rynku pracy nie musi wiązać się z ich zamieszkaniem w poszczególnych miejscowościach. Miejscowości te nie tylko nie przyciągają migrantów, ale również są obszarami wysyłającymi emigrantów. W rezultacie ich populacja z roku na rok maleje. Efektem działania stref ekonomicznych w Polsce miało być zagospodarowanie kapitału ludzkiego na terenach o dużym bezrobociu. Emigracja jest oddolnym działaniem rozwiązującym ten sam problem. Ponieważ płace pracowników niewykwalifikowanych w strefie są niższe niż w jej otoczeniu i są oni często zatrudniani przez agencje pośrednictwa pracy bez gwarancji stabilności zatrudnienia (Hajduga 2014), praca za granicą może być dla lokalnej ludności atrakcyjną alternatywą.

W przeciwieństwie do mniejszych miejscowości strefy, napływ migrantów wyraźnie widoczny jest w stolicy województwa – Wrocławiu. To we Wrocławiu osiedla się klasa menadżerska, pracująca w różnych powiatach województwa dolnośląskiego. Interesującym kierunkiem dla przyszłych badań będzie analiza, dlaczego migranci preferują mieszkanie w mieście wojewódzkim i nawet ponadgodzinne dojazdy do pracy niż mieszkanie w miejscowości, w której pracują. Jednym z kierunków poszukiwań odpowiedzi może być koncepcja miast globalnych (Sassen 1996) i stworzona przez R. Florida (2005) koncepcja klasy kreatywnej. Najwyraźniej migranci, przyjeżdżający podjąć pracę w zakładach stref ekonomicznych województwa dolnośląskiego, a zwłaszcza wysokokwalifikowani i dobrze opłacani profesjonalści, wybierając nowe miejsce zamieszkania, nie kierują się wyłącznie obecnością zakładu pracy. S. Sassen (1996), opisując biznesmenów mieszkających w miastach globalnych zauważa, że niezbędna dla nich jest obecność lotniska, wysokiej jakości hoteli, restauracji i samej strefy miejskiej. Florida (2005) natomiast podkreśla wagę dynamicznego środowiska miejskiego dla tzw. „klasy kreatywnej”. Można założyć, że potrzeby biznesmenów i profesjonalistów przyjeżdżających pracować na Dolnym Śląsku są podobne. Opisując azjatyckie inwestycje na Dolnym Śląsku Matusz-Protasiewicz i Rajca (2014) twierdzą, że już w fazie negocjacji, niektóre żądania inwestorów dotyczą

jakości życia potencjalnych obcokrajowców, a w tym poprawy infrastruktury międzynarodowej edukacji. Wrocław nie jest miastem globalnym, ale aspiruje do miana miasta wielokulturowego i jest jedyną wielkomięską przestrzenią dostępną dla profesjonalistów pracujących w strefach ekonomicznych województwa dolnośląskiego.

Bibliografia

1. Alesina A., La Ferrara E., (2002) *Who Trusts Others?* "Journal of Public Economics", nr 85(2).
2. Bielewska A., (2015) *Imigracja wewnętrzna i międzynarodowa a globalność Wrocławia*, „Studia Ekonomiczne”, nr 223.
3. Buch C.M., Kleinert J., Toubal F., (2003) *Where Enterprises Lead, People Follow? Links between Migration and German FDI*, "Kieler Arbeitspapiere", nr 1190.
4. Çağlar A., (2007) *Rescaling cities, cultural diversity and transnationalism: migrants of Mardin and Essen*, "Ethnic and Racial Studies", nr 30(6).
5. Ciżkowicz P., Ciżkowicz-Pelaka M., Pekala P., i Rzonca A., (2015) *The effects of special economic zones on employment and investment: spatial panel modelling perspective*, NBP Working Paper, nr 208.
6. Costa D.L., Kahn M.E., (2003) *Civic Engagement and Community Heterogeneity: An Economist's Perspective*, "Perspectives on Politics", nr 1(1).
7. *Czy wszyscy cudzoziemcy zatrudnieni w Polsce muszą posiadać zezwolenie na pracę?* (2015) Państwowa Inspekcja Pracy, <https://www.pip.gov.pl/pl/porady-prawne/legalnosc-zatrudnienia/zatrudnianie-cudzoziemcow-w-polsce/6479,czy-wszyscy-cudzoziemcy-zatrudnieni-w-polsce-musza-posiadc-zezwolenie-na-prace.html> [20.08.2015].
8. De Haas H., (2010) *Migration and development: a theoretical perspective*, "International migration review", nr 44(1).
9. Favell A., (2014) *Immigration, Integration and Mobility*, Colchester: ECPR Press.
10. Federici D., Giannetti M., (2010) *Temporary migration and foreign direct investment*, "Open Economies Review", nr 21(2).
11. Florida R., (2005) *Cities and the creative class*, New York, London: Routledge.
12. Frąk M., (2013) *Specjalne strefy ekonomiczne do 2026 roku. Czemu to świetna decyzja?* „Gazeta Wyborcza” 18.10.2013 r.
13. Ge W., (2012) *Special Economic Zone and Technological Learning: An Analytical Framework*, "Economics and Finance Review", nr 2.
14. Glick Schiller N., Çağlar A., (2009) *Towards a comparative theory of locality in migration studies: Migrant incorporation and city scale*, "Journal of Ethnic and Migration Studies", nr 35 (2).
15. Golik D., Kątnik-Prokop J., (2014) *Funkcjonowanie specjalnych stref ekonomicznych w Polsce*, „Studia Ekonomiczne”, nr 166.
16. Gorzelak G., Smętkowski M., (2005) *Rozwój metropolii w gospodarce informacyjnej: znaczenie układu globalnego i regionalnego*, „Studia Regionalne i Lokalne”, nr 2.
17. GUS, (2014a) *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych.
18. GUS, (2014b) *Rocznik Demograficzny*, Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych.
19. GUS, (2014c) *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2013 roku*, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/podmioty-gospodarcze-wyniki-finansowe/przedsiębiorstwa-niefinansowe/dzialalnosc-gospodarcza-podmiotow-z-kapitałem-zagranicznym-w-2013-r-,4,9.html> [24.08.2015].
20. GUS, (2015a) *Wstępne szacunki produktu krajowego brutto według województw w 2013 roku*, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rachunki-narodowe/rachunki-regionalne/wstepne-szacunki-produktu-krajowego-brutto-wedlug-województw-w-2013-r-,4,2.html> [24.08.2015].

21. GUS, (2015b) *Bezrobotni oraz stopa bezrobocia wg województw, podregionów i powiatów – stan w końcu lutego 2015 roku*, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/bezrobotni-oraz-stopa-bezrobocia-wg-wojewodztw-podregionow-i-powiatow-stan-w-koncu-lutego-2015-r-2,30.html> [24.08.2015].
22. GUS, (2015c) *Rocznik Demograficzny*, Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych.
23. Hajduga P., (2014) *Specjalne strefy ekonomiczne w Polsce a kształtowanie kapitału ludzkiego*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 367.
24. Harris J.R., Todaro M.P., (1970) *Migration, unemployment and development: A two-sector analysis*, „American Economic Review”, nr 60.
25. <http://www.invest-in-wroclaw.pl/kluczowe-dane/dane-ekonomiczne/> [24.07.2015].
26. <http://www.invest-park.com.pl/> [24.07.2015].
27. http://www.paiz.gov.pl/strefa_inwestora/sse/walbrzych [20.12.2014].
28. <http://www.ugk.pl/gmina> [12.08.2015].
29. *Informacje Ogólne*, (2013) Powiatowy Urząd Pracy w Wałbrzychu <http://www.urzadpracy.pl/pl/inne/analizy-i-statystyki/rok-2013/12871,Stopa.html> [20.08.2015].
30. *Informacje Ogólne*, (2015) Powiatowy Urząd Pracy w Wałbrzychu <http://www.urzadpracy.pl/pl/inne/analizy-i-statystyki> [20.08.2015].
31. Janiszewska J., (2013) *Welcome to: Tworzymy miasto przyjazne cudzoziemcom i cudzoziemkom*, Wrocław: Fundacja im. Stefana Batorego.
32. Jaskutowski K., Burszta W.J., (2005) *Mniejszości narodowe i etniczne a idea państwa narodowego w XXI wieku* [w:] Nijakowski L., (red.), *Polityka państwa polskiego wobec mniejszości narodowych i etnicznych*, Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
33. Kugler M., Rapoport H., (2005) *Skilled emigration, business networks and foreign direct investment*, „CESIFO working paper”, nr 1455.
34. Lee E.S., (1966) *A theory of migration*, „Demography”, nr 3.1.
35. Letki N., (2008) *Does Diversity Erode Social Cohesion? Social Capital and Race in British Neighbourhoods*, „Political Studies”, nr 56.
36. Lin P., Saggi K., (2005) *Multinational Firms, Exclusivity, and the Degree of Backward Linkages*, „Discussion Paper Series”, nr 1.
37. Liu Z., (2008) *Foreign Direct Investment and Technology Spillovers: Theory and Evidence*, „Journal of Development Economics”, nr 85.
38. Massey D., (1991) *A global sense of place*, „Marxism Today” June.
39. Matusz-Protasiewicz P., Rajca J., (2014) *Asian Foreign Direct Investment in Lower Silesia and Migration Movements in the Region* [w:] Mierzejewski D., (red.), *The Quandaries of China’s Domestic and Foreign Development*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
40. Narojek M., (2015) *Specjalne Strefy Ekonomiczne jako instrument polityki regionalnej państwa*, „Optimum: studia ekonomiczne”, nr 2(74).
41. Peixoto J., (2001) *The International Mobility of Highly Skilled Workers in Transnational Corporations: The Macro and Micro Factors of the Organizational Migration of Cadre*, „International Migration Review”, nr 35(4).
42. Ravenstein E.G., (1885) *The Laws of Migration – I*, „Journal of the Statistical Society”, nr 48(2).
43. Ravenstein E.G., (1889) *The Laws of Migration – II*, „Journal of the Statistical Society”, nr 52(2).
44. Sassen S., (1996) *Whose City Is It? Globalization and the Formation of New claims*, „Public Culture”, nr 8.
45. Sassen S., (2000) *The global city: strategic site/new frontier*, „American Studies”.
46. Śleszyński P., Komornicki T., (2008) *Metropolie a konkurencyjność regionów*; Warszawa: IGI PAN.
47. Starnawski M., Pawlik K., (2011) *Masz problem? Przemoc motywowana nienawiścią we Wrocławiu*, Wrocław: Nomada.
48. *Status obywateli państw trzecich będących rezydentami długoterminowymi*, (2011) Komisja Europejska, http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/l23034_pl.htm [10.08.2015].
49. *Statystyczne Vademecum Samorządowca. Gmina miejska Kłodzko. Powiat kłodzki* (2014b) Urząd Statystyczny we Wrocławiu http://stat.gov.pl/vademecum/vademecum_dolnoslaskie/portrety_gmin/powiat_klodzki/gmina_m_klodzko.pdf [24.07.2015].
50. *Statystyczne Vademecum Samorządowca. Gmina miejska Świdnica. Powiat świdnicki*, (2014a) Urząd Statystyczny we Wrocławiu http://stat.gov.pl/vademecum/vademecum_dolnoslaskie/portrety_gmin/powiat_swidnicki/gmina_m_swidnica.pdf [24.07.2015].
51. Urry J., (2000) *Sociology beyond societies: Mobilities for the twenty-first century*, London: Routledge.
52. *Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 roku o cudzoziemcach*, Dz.U. z 2013 r. poz. 1650 ze zm.
53. Wallerstein I., (1974) *The rise and future demise of the world capitalist system: concepts for comparative analysis*, „Comparative studies in society and history”, nr 16(04).
54. Woźniak E., (2015) *Specjalne strefy ekonomiczne w Wałbrzychu i Kaliningradzie: analiza porównawcza*, „Przegląd Wschodnioeuropejski”, nr 2.

